

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ В.ШЕКЧУКА «ПРИВИД МЕРТВОГО ДОМУ»)

У статті визначено найпоширеніші синтаксичні засоби, що використовуються для актуалізації емоційного стану персонажів художнього твору.

Ключові слова: актуалізація емоцій, емотивність, окличні речення, риторичні запитання, синтаксичні засоби, синтаксичний рівень, художній твір.

The article highlights the most extensive syntactic features that are used to actualize the emotional state of the characters in the artistic texts.

Key words: artistic work, actualization of emotions, emotionality, exclamatory sentences, rhetorical questions, syntactic level, syntactic means.

Постановка проблеми. Поняття «емотивність» є одним з ключових факторів передачі особливостей конкретного стилю художнього твору, враховуючи що відображення емоцій персонажів впливає на емоційний стан читача безпосередньо. Ідентифікація емоційних засобів художнього твору є суттєвим кроком під час аналізу мовних закономірностей конкретного художнього твору.

Дослідження синтаксичних засобів вираження емоцій персонажів у художньому тексті є досить актуальним в сфері лінгвістики на сьогоднішній день, враховуючи, що характер та динаміка емоцій може бути відображена завдяки такому способу, шляхом якого вони потрапляють зі свідомості автора до читача, тобто завдяки слову. Це зумовлено необхідністю осмислення ідейних особливостей художнього твору та спрямоване на поглиблене вивчення психології особистості загалом.

Враховуючи відсутність наукових доробок стосовно застосування синтаксичних засобів для вираження емоційного стану персонажів твору «Привид мертвого дому» Валерія Шевчука, тема нашого дослідження є актуальною.

Аналіз досліджень. Проблема способів передачі емоційного стану персонажів художнього твору знайшла своє відображення в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників: Басілі Р. [11], Картероні С. [11], Мошиті А. [11], Страппарава Ц. [9], Чайковської Є.Ю. [7], Шахновської І. [8] тощо. Безпосередньо синтаксичні засоби відтворення емоцій у художньому творі досліджували Мац І. [2], Мілова М. [3], Навчук Г. [4], Парк О. [13], Свідер І. [5], Сидоренко І. [6].

Мета дослідження полягає в окресленні й аналізі найпоширеніших синтаксичних структур передачі емоційного стану персонажів художнього

твору на прикладі синтаксичних особливостей роману «Привид мертвого дому» Валерія Шевчука.

Виклад матеріалу. Дослідження синтаксичних засобів відтворення емоційного стану у художньому тексті вказує на те, що намір того, хто виражає власний емоційний стан, викликає потребу у виборі конкретної стратегії, що є найоптимальнішою у конкретній ситуації.

Шахновська І. зазначає, що окличні речення застосовуються для демонстрації напруженого емоційного стану персонажу художнього твору, що можуть бути як позитивними, так і негативними. Емоційно забарвлені окличні речення часто можуть спонукати до певної дії, справляти враження тощо [8, с. 68].

Емотивною функцією окличних речень в художньому тексті є словесний спосіб вираження емоційного стану персонажу твору та очікування на емоційну реакцію того, до кого спрямоване окличне речення [6, с. 10].

У романі «Привид мертвого дому» Валерія Шевчука є безліч прикладів вживання окличних речень для демонстрації емоційного піднесення героїв. Розглянемо один з них: *Ах, вже татко прийшов! – і бігла, хуленько збираючись по сходах* [10, с. 81]. Дівчинка виражає радість та щастя від новини про те, що її тато повернувся додому. До того ж, слід зазначити, що аналізоване окличне речення є стверджувальним, тобто твердження набуває особливого емоційного заряду, без спонукання до дії.

Окличні речення ґрунтуються на основі наступних моделей: експресивний синтаксис та видозмінені моделі нейтрального синтаксису [2, с. 13]

Твір «Привид мертвого дому» Валерія Шевчука наповнений великою кількістю окличних речень, оскільки окличність у цьому творі є ознакою емотивності. Розглянемо види емоцій, які виражаються у творі за допомогою окличних речень:

- антипатії, зневаги: *Ненавиджу бабське кодро!* [10, с. 31];
- докору: *Повинен з нею поговорити!* [10, с. 41];
- захвату: *Чудово!* [10, с. 58];
- здивування: *Що ви таке кажете, тьотю!* [10, с. 39];
- зневаги: *А ти й не знала!* [10, с. 68];
- надії: *Бережіть Станіслава — то наша надія!* [10, с. 45];
- недовіри, підозрілості: *А по-моєму, ви такі, як були!* [10, с. 34];
- співчуття: *Говорять, як уміють!* [10, с. 29].

Отже, окличні речення як синтаксичний засіб відображення емоційного світу персонажів відіграють у художньому тексті важливу роль – транслювати все розмаїття емоційної сфери персонажів. Застосування наведених синтаксичних конструкцій спрямоване на вираження емоційної реакції мовця, ідентифікацію його внутрішнього емоційного стану в усіх його зовнішніх проявах, вплив на емоційну сферу адресата за допомогою різноманітних граматичних модифікацій окличних речень.

Як зазначає Навчук Г., шляхом застосування окличних речень відбувається вираження будь-якого типу емотивної конотації, адже емоції, що в усному мовленні транслюються за допомогою інтонації, у художньому тексті передаються шляхом використання пунктуаційних знаків – в даному контексті за допомогою знаку оклику, що передає високий ступінь емоційності окличного речення [4, с. 78].

Риторичне питання, як стилістичний засіб відображення емоцій передбачає інший погляд на значення питальної форми речення в граматичному аспекті. На думку Свідер І., такі речення побудовані як запитання, але мають значення твердження. Саме тому риторичні запитання виступають в ролі питання, які не передбачають відповіді [5, с. 68].

Розглянемо приклади вживання риторичного запитання в романі «Привид мертвого дому» Валерія Шевчука: *А мой паразит шо, вдома?* [10, с. 83]. Жінка ставить запитання, знаючи відповідь на нього, оскільки їй і так зрозуміло, що Іван Касперович вдома. Таким чином вона виражає негативне ставлення до власного чоловіка.

Питальні речення, а саме риторичні запитання, передають різні відтінки емоцій, переважно негативних (гнів, роздратування, обурення тощо). Функції можливих відповідей зводяться до вираження згоди (незгоди) із судженням, що передається за допомогою питальної форми, у випадку експліцитного збігу установок адресанта і адресата [1, с. 37].

Наприклад: *Такого ж костюма і Ленці привіз?* [10, с. 88]. Тітка Ольга беззаперечно знала, що Станіслав привіз їй точно такий костюм, як і іншим членам родини, однак її роздратування спонукало виразити своє ставлення до ситуації, поставивши Станіславу риторичне запитання. *Чого б це я до вас не приїжджав?* – зчудувався з її логіки Станіслав [10, с. 88]. У риторичному питанні виражена емоція здивування, оскільки йому було дивно з логіки тітки Ольги, адже Станіслав кожен раз приїздив до будинку.

Висновки. Використання синтаксичних засобів вираження емоцій персонажів художнього твору дає можливість поглибленого аналізу емоційного наповнення художнього тексту, експресивності висловлювань персонажів та розуміння істинного ставлення героїв один до одного. Перспективою подальших досліджень в руслі синтаксичних засобів вираження емотивності художніх творів може бути зіставний аналіз синтаксичних конструкцій, порівняння їх функцій та визначення впливу ступеня емоційного заряду художнього тексту на різноманітність синтаксичних конструкцій твору «Привид мертвого дому» Валерія Шевчука.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гедз С. Риторичні запитання в сучасній англійській мові: комунікативно-функціональний аспект. Актуальні питання іноземної філології. Науковий вісник. 2015. № 3. С.35-41. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10957/1/8.pdf>

2. Мац І.І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови). *Вісник Житомирського педагогічного університету*. Житомир: Вид-во ЖДПУ ім. І. Франка, 2003. Вип. 11. С. 181–183.
  3. Мілова М.М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англomовному тексті. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2014. Вип. 9. С. 104–107.
  4. Навчук Г.В. Функціональні особливості окличних речень та засоби їх вираження в сучасній українській мові. *Південний архів: Зб. наук. праць. Філологічні науки*. – Херсон: Айлант, 2002. Вип. XIV. С. 270–273.
  5. Свідер І.А. Основні особливості емотивного тексту. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 33. С. 275–278.
  6. Сидоренко І.І. Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур сучасних англomовних драматичних творах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Збірник наукових праць Чернівецького нац. унів. ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2017. С. 252–263.
  7. Чайковська Є.Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2010. С. 279–287.
  8. Шахновська І.І., Кондратьєва О.В. Відтворення англійської емоційно маркованої лексики українською мовою (на матеріалі українських перекладів англomовної драми). *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: зб. наук. праць*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2015. С. 330–334.
  9. Strapparava, C., Mihalcea, R.: Learning to identify emotions in text. In: SAC 2008: Proceedings of the ACM symposium on Applied computing, pp. 1556–1560. ACM, New York (2008).
  10. Шевчук В. Привид мертвого дому. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2848>
  11. Moschitti, A., Quarteroni, S., Basili, R., Manandhar, S.: Exploiting Syntactic and Shallow Semantic Kernels for Question/Answer Classification. In: Proceedings of ACL 2007 (2007).
  12. Das, D., Bandyopadhyay, S.: Identifying emotional expressions, intensities and sentence level emotion tags using a supervised framework. *Emotion* 1, 95–104 (2010)
  13. Park O. The Issue of Metaphor in Literary Translation: Focusing on the Analysis of a Short Story Translation. *Journal of Language & Translation*. 2009. № 10. С. 155–175.
- Науковий керівник кандидатка філологічних наук, доцентка Климович С.М.**